

G y u l a N a g y

NOVÉ PODNĚTY ETICKÉHO MYŠLENÍ
V PROTESTANTSKÉ TEOLOGII
SOCIALISTICKÝCH ZEMÍ

Gyula Nagy, profesor systematiky na Luterské akademii v Budapešti, přednesl na podzim 1973 ve Vídni na zasedání společnosti "Societas ethica" referát, ve kterém se snaží hodnotit kladný přínos, jaký pro křesťany ve východních zemích znamenaly otázky položené novou politickou skutečností, v níž se socialistickým přerodem svých zemí ocitli. Pro nás je tento referát zajímavý jako svědectví o tom, jak se s novou skutečností vyrovnávají sesterské církve. Uvádíme zkrácený překlad článku z "Zeichen der Zeit" 1974, 167.

Naše církve zažily v nejnovější době tak radikální proměnu své dějinné situace jako sotva kdy dříve. V revoluční přestavbě struktury společnosti se musely vzdát svých dřívěj-

ších privilegií a mocenského postavení, které získaly ve středověku a které namoze - na východě Evropy patrně déle než jinde - trvaly do novověku. Pozbyly tím jak tradiční společenské autority, tak i mnohé vnější podpory církevního života ze strany tzv. křesťanského státu.

Tak byla Ježíšova obec zase jednou na světě odkázána sama na sebe. Správněji řečeno: odkázána cele na moc evangelia a vnitřní síly své víry. V této nové situaci jsme museli, křesťané socialistických zemí Evropy, nově prozkoumat celé své teologické myšlení, etické postoje i církevní praxi. Po dlouhých vnějších i vnitřních zápasech, při nichž jsme nebyli uchráněni chybných rozhodnutí, falešných nadějí i obav, přijali jsme nové společenské zřízení jako svoje Bohem svěřené místo na světě.

Přitom bylo potřebí nových teologických rozpoznání a etických rozhodnutí. Šlo především:

- 1) o nové pochopení poslání církve ve světě,
- 2) o nový životní styl církve i křesťanů v nekřesťanské společnosti,
- 3) o novou interpretaci obecně i sociálně etických zásad pro křesťany i církve v naší společnosti.

Pravoslavní, katolíci i evangelíci došli - z různých teologických premis - přece k mnoha shodným rozhodnutím na etickém poli. S některými z těchto zásad a tendencí našeho myšlení se ostatně setkáváme i v teologii západoevropské anebo církví "třetího světa".

+

V dalším se dr.G.Nagy vyrovnává se starým pokušením církve odvrátit se od světa jako vlastního protikladu církve, zlého a Bohu nepřátelského. Toto pojetí vniklo do křesťanství odjinud a je třeba je odmítnout. Svět je ovšem hříšný, nepřestává však proto být božím stvořením, jehož se Bůh nevzdává, naopak v Ježíši Kristu je přichází vykoupit. Svým Duchem a zvěstováním evangelia v něm působí k obnově a také po vnější stránce v něm skrytě udržuje jeho řád proti zhoubným účinkům hříchu. Proto je nevěčné přetížit jednostranně "horizontální" rovinu života,

jako by svět nebyl božím světem, právě tak jako přetížit rovinu "vertikální", jako by Bohu o svět nešlo.

Středem poslání církve v každém případě zůstává služba božím slovem; také v nekřesťanské společnosti je nejhlubším smyslem služby církve, aby přiváděla člověka do vztahu k Bohu. Bohoslužba, bible, kázání, svátosti zůstávají praktickým středem života církve a chrání před smíšením evangelia s jakoukoliv ideologií, a tak před zfalšováním vlastního základu.

Není však - rozvádí dále dr.Nagy - pravého zvěstování evangelia, které by zároveň nezahrnovalo také službu lásky k bližnímu. Tak se konkrétně víra mezi bližními ustavičně transformuje ve sloužící podobu "diakonické" lásky.

K těmto závěrům vede jak teologie stvoření - Bohu záleží na dobru světa a křesťan má proto k tomuto dobru pracovat; tak teologie inkarnace - Kristovým vtělením se Bůh ujal celého lidství, církve má ve stopách Ježíšových sloužit jak kerygmatem (zvěstováním) tak diakonií (praktickou službou); tak i teologie ospravedlnění - spasení z milosti nevede církve k tomu, aby se stala společenstvím na obranu vlastních zájmů, ale k tomu, aby se svých zájmů vzdávala pro druhé.

+

A pokračuje opět doslova:

Jaké konkrétní změny ve způsobu života církve a křesťanů u nás přineslo toto nové pochopení úkolu Ježíšovy obce ve světě? Chci zmínit tři důsledky:

1. Jako nevyhnutelnou podmínku pro cestu Ježíšovy obce do budoucnosti vidíme uznání "zletilého", "světského" světa. Konstantinská éra, ve které církve korunovala život společnosti, je pro nás uzavřena a nevrátí se. Jakkoliv je uznání tohoto vývoje bolestné pro konzervativní křesťany i církve, obrácené více k minulosti než k budoucnosti, není vyhnutí. Církve Ježíše Krista musí nalézt své místo a svou službu v zesvětštělém světě. Znamená to jasné zřeknutí se každé formy církevního poručnictví vůči společnosti a necírkevním společenským útvarům.

Tento postoj pro nás ovšem neznamená přitakání k nějakému "křesťanskému ateismu". Právě tak to není rezignace před

hříchem v jakékoli formě, znevažování hříchu v nás i ve světě. Nejde ani o žádné odeschatologizování života, odhlédnutí od horizontu věčného božího království, jak se tato pokušení často objevují v moderních teologických proudech. Zletilý, sekulární svět je naším bydlištěm a naší pozemskou vlastí, cestou, po níž Ježíšova obec putuje a na níž uskutečňuje poslušnost svého dvojího poslání. Není to však cíl, poslední skutečnost; je to jen "předposlední stanice" na naší cestě k "božímú městu".

2. Jako základní biblicko-etický postoj církve a křesťanů v tomto zesvětštlém, zletilém světě vidíme "diakonický" životní styl, služebnou podobu života církve. Co tím rozumíme?

Chťel bych nejprve ukázat, co takový životní způsob vylučuje. Je neslučitelný s jakoukoli podobou výslovného nebo tajného nároku na panování církve nad společností, s jakýmkoli klerikalismem nebo teokratismem - právě tak jako s každou podobou samolibého ústupu ze světa. Zejména v některých fundamentalistických a pietistických proudech může i toto poslední pokušení být ještě dnes silné. "My jsme vyvolení, vykoupení houf, s hříšným světem nemáme nic společného; však uvidí, jak na něj dopadne trest za jeho nevěru." Pokud církev buď hájí jen své vlastní církevní zájmy a světsko-společenské pozice, anebo přenechává svět jeho osudu, oběma způsoby zapírá boží lásku k jeho stvoření. Církev je povolána sloužit celému člověku a celému světu. Je "církví pro svět" (Bonhoeffer). Také pro ni platí: "Kdo ztratí svůj život pro mne, nalezne jej."

Tato "existence pro svět" smí být - jak jsme už zdůraznili - chápána jen jako nedělitelná služba zvěstovaného i žitého evangelia. Diakonická podoba života církve obepíná právě tak stálou službu božím slovem ve zvěstování, křtu i večeři Páně, jako aktivní pomoc božího lidu pro všestranné dobro všech.

Tak znamená "diakonická teologie" - jak tento základní etický pojem v našich maďarských církvích nazýváme - silné zdůraznění životního svědectví křesťanů v nekřesťanské společnosti včetně zvěstování evangelia, aktivní sociální angažmá křesťanů ve všech oblastech denního života, nezištnou službu všem bez rozdílu, bez postranních myšlenek na získání aspoň části bývalého vlivu nebo privilegií. Lásky k bližnímu se nesmí Ježíšově

obci nikdy stát "prostředkem k cíli" - skutkem k ospravedlnění ani před Bohem ani před světem. Vždy to musí být láska, která zapomíná na sebe a pro sebe nic nehledá: ani dík ani slávu ani poctu. Jako své vlastní místo vidí místo "diakona", sluhy v boží domácnosti (Mt 20,26-28), tedy místo poslední: tam slouží druhým celým srdcem a celou silou, tak jak to dělal i její Pán, který nepřišel na svět, aby si dal sloužit, ale aby sloužil.

Touto diakonickou podobou církve v sekulárním světě nechceme otevřít dveře nějakému novému "sociálnímu evangeliu" nebo plytkému prakticismu. Křesťané těchto církví vědí velice dobře, že zavázání ke službě v tomto světě není žádné "poslední pouto", poslední cíl. Vždy je to však nejbližší cíl: bezprostřední pokračování zvěstování evangelia a pravé ovoce víry.

3. Jako třetí důležitý rys tohoto diakonického životního stylu zmiňuji stálou otevřenost a připravenost křesťanů našich církví k etické spolupráci s lidmi jiného náboženského nebo světonázorového přesvědčení; tak dochází k "dialogu všedního dne" uprostřed života společnosti.

Právě tam, kde bez postranních úmyslů přiložíme ruku ke společnému úsilí ve velkých i malých úkolech života společnosti, aby se pomohlo trpícím, aby bylo na světě spravedlivěji, vytváří se ovzduší nezbytné ke skutečnému dialogu mezi křesťany a nekřesťany: k naslouchání druhému bez předsudků, k vlastnímu vydání počtu z naší víry a etických zásad. Tento "praktický dialog" v kancelářích a továrnách, na ulici a v přátelském kruhu křesťanů i nekřesťanů po mém soudu pořád ještě málo známe a málo oceňujeme; ale je mnohem významnější než teoretický dialog mezi odborníky - jakkoli i ten může být důležitý.

+

Co znamenají tyto teologicko-etické výpovědi pro křesťany i církve v socialistických zemích Evropy prakticky?

Obzorem diakonické funkce církve je celost lidského života, na všech rovinách a ve všech souvislostech osobního rozměru i společenské skutečnosti. Jde o službu tak širokou a mnohotvárnou jako je život sám; proto můžeme naznačit jen několik postřehů.

1. Za vlastní oblast křesťanské lásky k bližnímu platí tradičně oblast osobně lidských vztahů. Zde na nás čeká denně tisíc malých dobrých skutků všedního dne: v rodině, zaměstnání, v denním styku se známými i neznámými. V našem zrychleném životním tempu vzrůstá nebezpečí, že největším nedostatkovým zbožím bude čas pro druhého: pro rodinu, sousedy, lidské nouze kolem nás. Pomysleme jen na "nejmenší" z evangelia, kteří nás tak často potkávají v podobě osamělých, zapomenutých, odstrčených - na lidi, kteří hladovějí a žízní po troše lidské blízkosti a porozumění. Na ty, kdo pod nějakým neštěstím, jež na ně dopadlo, anebo také v honbě za stále větším hmotným blahobytem ztratili vlastní smysl života. To jsou dnes naši "bližní", i kdyby nebyli bratřími a sestrami ve víře.

2. Za druhou důležitou oblast dnešní křesťanské diakonie pokládáme v našich církvích vyzařování křesťanského společenství víry a života do jiných sociálních společenství: do rodin, pracovních skupin, národa, lidské rodiny. Žije-li například křesťanská rodina ryzím manželským a rodinným životem nebo pracují-li křesťané poctivě a nesobecky ve svém pracovním kolektivu, nezůstane to nikdy skryto a bez užitku. Můžeme takto nejen užitečně prospět druhým kolem sebe, ale můžeme i bezděky vydat velmi konkrétní svědectví o své víře. Právě tehdy, žijeme-li obklopeni nevěřícími, kteří jsou namnoze o evangeliu naprosto neinformováni anebo mají o něm velice zkreslené představy, pak celý náš způsob života, každé slovo a každý čin znamená svědectví ve prospěch Krista a evangelia nebo proti němu.

3. Musí nám však být jasno, že se lidský život nevyčerpává jen v osobních vztazích. Je zřejmé, jak velice je určován osobní osud jedince hospodářsko-sociálními, politickými a kulturními strukturami společnosti. Kde způsobuje nespravedlivá struktura předem utrpení i smrt miliónů, můžeme, již vzhledem k obrovskému rozsahu bídy, pečovatelskou charitativní diakonií pomoci jen velmi nepatrně. Proto se nemůže křesťan vyhnout odpovědné spoluúčasti na přestavbě zastaralých nebo hříšně nespravedlivých forem uspořádání společnosti. V době, kdy je ve většině světa tato přestavba v plném běhu a dříve nebo později zasáhne i končiny dosud nedotčené, nemá křesťan možnost žádného "neutrálního prostoru".

Náš Pán nás vždy znovu posílá konkrétně do služby tam, kde jde o pomoc chudým, trpícím, utiskovaným.

Zvláštní důraz přitom v našich církvích padl na "mírovou diakonii". Kdo zná nepopsatelné utrpení, kterým prošly naše země v obou posledních válkách, snad pochopí, proč si naše církev tak váží úsilí o mír a samy se na něm chtějí podílet. Mír je v našem povědomí velmi konkrétní a velmi široký pojem: nejdůležitější vnější předpoklad přežití miliónů lidí, rozvinutí jejich života, ekonomického, kulturního i morálního rozvoje společnosti - a konec konců také nerušené služby a života církve samé. Mír pro nás představuje nejširší společný sociálně etický cíl lidstva v tomto čase.

4. Strukturální změny, které jsou pro lepší lidské soužití nutné, uskutečňují ovšem lidé, a lidé také v nových strukturách žijí a naplňují je obsahem. Proto musí přestavba vnějších struktur společnosti vždy jít ruku v ruce s přestavbou "vnitřních struktur člověka", s jeho novým sociálním postojem.

Nelze ani dost docenit nutnost odborného vědění v hospodářských, sociálních a politických problémech - a to v komplexním, interdisciplinárním smyslu. Lidé církve, teologové, jsou často strašně nevědomí v nejdůležitějších socio-ekonomických, politických i vědecko-technických otázkách naší doby. Měli bychom se tu pilně učit a velice si vážit odbornosti v těchto problémech.

Avšak k proměně mentality patří též - a to je zcela jistě genuinně etická úloha pro církev a křesťany - také vybudování nového sociálního postoje: vnitřní pohotovosti žít pro druhé. Struktury potřebují člověka; nové a spravedlivější struktury nemohou správně fungovat bez nových a spravedlivějších lidí. Tento požadavek znamená stále zcitlivovat svědomí lidí v sociální oblasti, pro dobro a záchranu celého lidstva.

Předpokladem pro to, aby konal takovou společenskou diakonii přestavby lidského smýšlení, zůstává pro křesťana každého dne vlastní radikální přestavba v nového člověka, znovuzrození. Bez evangelia, bez Ježíšova příslibu takové vnitřní proměny, ztrácí křesťanská společenská odpovědnost svůj nosný zá-

klad. Z tohoto darovaného denního obnovení ve víře vyzárají však síly, které naplňují odvahou a radostí, abychom svou vnitřní etickou službu v naší společnosti konali bez malomyslnosti a statečně: v osobně lidských životních vztazích, ve světě socio-ekonomických struktur i ve službě proměny mentality ve společnosti.

Zpracoval Milan Hájek

POSLÁNÍ CÍRKVE V PŘÍTOMNOSTI

1. Obzor poslání

(1) Vyznáváme, že Bůh započal v Kristu dílo obnovy světa a že jeho záměr bude při Kristově příchodu na konci věků zjeven v odhalené pravdě. Tato naděje tvoří vlastní obzor poslání církve. Ježíš Kristus, který na sebe vzal lidskou podobu, je svým Duchem přítomen všude tam, kde se vede zápas o uskutečnění pravého lidství (Řím 8, 19-22). Jako Kristovo tělo se církev na humanizaci světa podílí způsobem, kterým odpovídá na zvěst evangelia.

2. Zdroje poslání

(2) Pro své poslání je církev stále znovu vyzbrojována zvěstovaným evangeliem ve společenství lidí, kteří se u stolu Páně přiznávají ke Kristu, v jehož jméno byli pokřtěni, jako k Pánu svých životů i světa. V tomto společenství je křesťan osvobozován k radosti, vyjadřující se jak bohoslužebnou adorací (Sk 2, 46 EN AGALLIASI), tak účinnou služebnou přítomností Kristova lidu ve světě (Sk 3, 1-11).

3. Církev dlužnicí všech

(3) Radost a svoboda víry míří s vnitřní nutností k člověku v jeho přítomnosti. Vzkříšený Pán strhuje církev do postoje dlužnice všech (Řím 1, 14). Zbavuje ji farizejství, povýšenosti